

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Філоненко Мирослави Мирославівни

«Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря»

представлене до захисту на здобуття

наукового ступеня доктора психологічних наук

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

На сьогодні у руслі запровадження у вищій медичній освіті компетентнісного підходу проблема становлення особистості майбутнього фахівця розглядається як одна з пріоритетних. Особлива увага звертається на необхідність забезпечення продуктивної спрямованості особистості, актуалізації мотивів досягнення, посилення потреби в саморозвитку та самореалізації, а також на потребу підвищення адекватності завдань навчального процесу тим реальним завданням, які доводиться розв'язувати медичним фахівцям на різних етапах професійної діяльності. Тому важливим завданням вищої медичної освіти, крім передачі спеціальних знань та формування умінь, повинно стати формування у студентів тих структурних компонентів особистості, які сприятимуть забезпеченню високої ефективності майбутньої професійної діяльності. Загалом, проблеми у професійній підготовці студента у сфері охорони здоров'я пов'язані не тільки і не стільки з неуспішністю його в навчанні, скільки з труднощами професіоналізації особистості. Кроком до вирішення означеної проблеми є дисертаційне дослідження Філоненко Мирослави Мирославівни, в якому основа увага приділяється особистісному становленню майбутнього лікаря в умовах навчально-професійної діяльності. Попри наявність досліджень, що пропонують різні механізми формування особистості лікаря і розглядають чинники впливу на його особистісний розвиток, дуже мало праць присвячено вивченню концептуальних засад психології особистісного становлення професіонала, створенню цілісної теорії вирішення проблеми формування та розвитку особистості майбутнього лікаря з урахуванням сучасних вимог до

його особистісного самовираження в діяльності і саморозвитку. Вищесказане доводить актуальність теми дисертаційної роботи «Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря».

Дисертанткою вдало обраний напрямок дослідження, який органічно пов'язаний із комплексними темами лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України «Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі» (номер держреєстрації 0109U000558) та в цілому з Програмами розвитку медичної освіти до 2020 року.

Авторкою чітко визначені мета і завдання дослідження, об'єкт і предмет. Коректно сформульовані складові наукової новизни, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. Враховуючи зазначені елементи дослідження, дисертанткою досить ефективно спланована дослідницька парадигма і підібрані адекватні методи пізнання.

Слід зазначити, що предмет, мета та дослідницький шлях представленої до захисту дисертації узгоджені між собою, сама робота відзначається цілісністю, змістовністю та оригінальністю, а всі узагальнення та умовиводи автора ретельно підкріплені усталеними теоретичними концепціями, описаними у фаховій літературі. Дисертація складається з п'яти розділів, що структурно пов'язаними загальною логікою дослідження.

В першому розділі «Психологічні особливості і структура особистості в контексті особистісного становлення фахівця» Філоненко М. М. здійснено системний аналіз провідної категорії психології – «особистість» крізь призму проблеми особистісного становлення фахівця, показано роль професійного розвитку у становленні його особистості в процесі навчально-професійної діяльності. Заслуговує схвалення ретельний добір наукових джерел для теоретико-методологічної основи дослідження, чіткість категоріального апарату, послідовність викладення матеріалу.

Дисертантка здійснює теоретико-методологічний аналіз наукових джерел з проблеми особистісного становлення фахівця, що дозволяє стверджувати про

неоднозначність трактувань поняття «особистість» як однієї з провідних категорій психології. Вважаємо науково обгрунтованим розуміння особистості як складної структури, що являє собою систему взаємопов'язаних складових: мотиваційної, когнітивної, комунікативної, емоційно-вольової, діяльнісно-поведінкової. Не потребує додаткового уточнення, на наш погляд, і теза, що існує тісний зв'язок між компонентами структури особистості, що активно розвиваються і змінюються у процесі навчально-професійної діяльності, становленні професіоналізму.

Другий розділ «Теоретичні основи особистісного становлення фахівця» є логічним продовження першого. У ньому Філоненко М. М. проаналізовано теорії особистісного і професійного розвитку у вітчизняній і зарубіжній психології, показано етапи і напрямки особистісного становлення фахівця, подано періодизацію професійного становлення та встановлено основні психологічні новоутворення у виокремлені періоди, розкрито вікові особливості особистісного становлення фахівця під час навчання у вищому навчальному закладі.

Дисертантка на підставі аналізу системного й особистісно-діяльнісного підходів, особливостей спрямованості людини на суб'єктивну активність у діяльності розглядає особистість як суб'єкта діяльності, становлення і розвиток якої відбувається у професійній взаємодії і завдяки набутому в цій взаємодії досвіду, тобто розглядає її в кризі призму становлення в системі професійних відносин, доходячи висновку, що особистісне становлення фахівця відбувається саме у процесі професійного розвитку в умовах навчально-професійної діяльності.

У третьому розділі «Становлення особистості майбутнього лікаря у процесі навчально-професійної діяльності» дослідницею визначено умови, чинники та рушійні сили становлення особистості майбутнього лікаря; проаналізовано особливості професійної діяльності фахівця-медика (види діяльності та виробничі функції); у зв'язку зі становленням студента як особистості й як професіонала показано основні кризи розвитку та деформації у

процесі його навчально-професійної діяльності; поглиблено зміст поняття «психологічний портрет майбутнього лікаря».

Філоненко М. М. розкрито сутність поняття «особистісне становлення майбутнього лікаря у процесі навчально-професійної діяльності» і визначено підходи, які дають змогу проаналізувати психологічний зміст цього феномена. Під особистісним становленням майбутнього лікаря автор розуміє формування і розвиток особистісно значущих і професійно важливих якостей у процесі навчання у вищому медичному навчальному закладі через засвоєння психолого-професійних знань, умінь та цінностей. При цьому власне особистісно значущі якості виступають підґрунтям для формування і розвитку професійно важливих якостей, які сприяють успішному опануванню способів та засобів діяльності й ефективному її виконанню. В результаті відбувається утворення на цій основі стійкої системи особистісних якостей майбутнього лікаря, що детермінують поведінку і діяльність.

Авторка обґрунтовує та виводить модель особистісного становлення майбутнього лікаря (с. 120), в підґрунті якої лежать структуротвірні компоненти його особистісної структури (спрямованість особистості, особистісно значущі якості, професійно важливі якості, професійна (в тому числі особистісна) компетентність, особистісний досвід), які загалом визначають його особистісне становлення, а відтак, і його психологічну готовність до професійної діяльності.

У четвертому розділі «Аналіз результатів емпіричного дослідження особистісного становлення майбутнього лікаря» дослідницею обґрунтовано доцільність застосування відповідних методів і процедури вивчення особистості студента-медика. Розроблено модель ресурсного забезпечення особистісного становлення майбутнього лікаря. У підґрунтя моделі покладено концепції особистісного і професійного розвитку фахівця. Еспериментально встановлені структуротвірні компоненти його особистісної структури: мотиваційні утворення (спрямованість особистості, її ціннісні орієнтації, моральні уявлення); особистісно значущі якості (морально забарвлені якості:

емпатійність, толерантність, доброзичливість, відповідальність; комунікативність, контактність, спостережливість, емоційна врівноваженість, здатність викликати довіру, здатність до творчості, креативність); професійно важливі якості (комунікативні вміння – здатність сприймати і розуміти іншу людину, здатність до соціальної взаємодії; здатність до клінічного мислення, здатність до критичного мислення; дослідницькі вміння); професійна компетентність (особистісна, комунікативна, когнітивна, проєктивна, рефлексивна, дослідницька); особистісний досвід (відповідні знання та вміння). Здійснено діагностування й аналіз сформованості структуротвірних компонентів особистісної структури майбутнього лікаря.

У п'ятому розділі «Психолого-педагогічні умови забезпечення особистісного становлення майбутнього лікаря» Філоненко М. М. розглянуто й узагальнено інноваційні технології навчання студентів-медиків; проаналізовано інтерактивні методи, методичні прийоми і засоби організації розвивального навчання; подано програму і розглянуто психолого-педагогічний супровід адаптивно-динамічного навчання, спрямованого на розвиток структуротвірних компонентів особистісної структури майбутнього лікаря; проаналізовано результати експериментальної перевірки розвитку структуротвірних компонентів особистісної структури студента-медика після впровадження в навчальний процес адаптивно-динамічного навчання.

Висновки даного дисертаційного дослідження відзначаються логічністю і ґрунтовністю, а їх зміст послідовний і чітко відображає матеріали та здобутки дисертації Філоненко М. М. Зміст дисертації повною мірою відображено у публікаціях автора та висвітлено у авторефераті.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що дисертація Філоненко Мирослави Мирославівна «Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря» є самостійним завершеним науковим дослідженням, аналіз якого дає всі підстави для його загальної позитивної оцінки. В той же час у контексті наукової дискусії можна висловити ряд зауважень і побажань:

1. У другому розділі «Теоретичні основи особистісного становлення фахівця», а саме, в підрозділі 2.1., дослідниця розглядає теорії та етапи професійного розвитку фахівця у вітчизняній і зарубіжній психології, проте вважаємо, що авторка надто захоплюється таким детальним їх описом. У цьому ж розділі здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних теорій освіти, навчання і учіння фахівця у контексті професійного розвитку, можливо б доцільними було розглянути їх у третьому розділі.

2. В емпіричному дослідженні авторкою визначено структуротвірні компоненти особистісної структури майбутнього лікаря, які зведені шляхом факторизації до найістотніших, тобто таких, які найбільш повно характеризують образ ідеального лікаря: спрямованість (особистісно-мотиваційне утворення), особистісно значущі, професійно важливі якості, професійна компетентність та особистісний досвід). Припускаємо, що цей перелік можна розширити за рахунок урахування подальшої спеціалізації лікаря (хірургії, педіатрії, терапії та ін.)

3. У дисертації автором доповнено та уточнено психологічний зміст такого наукового поняття як «психологічний портрет майбутнього лікаря», який трактується як сукупність його особистісно значущих та професійно важливих якостей, що виступають запорукою ефективного здійснення в майбутньому професійної діяльності на рівні «лікар–пацієнт». Проте в тексті дисертаційної роботи ще згадується висловлювання «ідеальний образ лікаря». Викликає невеликий сумнів щодо трактування цих понять: чи як тотожних, чи як взаємодоповнюючих, чи як взаємовиключаючих.

4. На рисунку 2 в авторефераті дослідницею зазначено, що одним із завдань запровадження моделі розвитку особистісної структури майбутнього лікаря є формування професійного мислення. У інших викладках по тексту автор керується поняттям «клінічне мислення». Поясніть співвідношення вищезгаданих понять у дисертаційному дослідженні.

5. У роботі, на нашу думку, недостатньо уваги приділено обговоренню перспектив подальшого дослідження на основі отриманих результатів.

Наведені зауваження та міркування дискусійного характеру не впливають

на загальну позитивну оцінку рецензованої праці. Головні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, справляють враження оригінальних достатньо аргументованих та практично корисних.

Вищевказані зауваження не знижують практичної та теоретичної цінності дисертаційної роботи і можуть трактуватися як побажання щодо подальших досліджень проблеми особистісного становлення майбутнього лікаря.

Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження «Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря» виконане на високому науковому рівні, має безсумнівну наукову новизну і теоретичну значущість, є вагомим внеском у розуміння психології особистісного становлення майбутнього лікаря.

Дисертація Філоненко М. М. відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння наукового звання старшого наукового співробітника» щодо докторських дисертацій, а Філоненко Мирослава Мирославівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07. – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук,
професор,
завідувач кафедри психології та філософії
Вищого державного навчального
закладу України «Буковинський
державний медичний університет»

Борисюк А. С.

